

EGYED ÁKOS

Az 1848. évi erdélyi országgyűlés előzményeihez

Viták az országgyűlés programjáról

Az 1848-as európai forradalmakban az országgyűlések igen fontos szerepet töltek be. Az volt a feladatuk, hogy a változtatásokat és azok módját is legitimálják, a kialakult új hatalmat törvényessé és kidolgozzák az új alkotmányt.¹

Bár a szerepük azonos vagy nagyon hasonló volt, az országgyűlések helyzete az egyes forradalmakban rendszerint másként, sajátosan alakult. Franciaországban a győztes forradalom szervezte meg és hozta létre az új helyzet legitimálására a nemzetgyűlést, amely május 4-én alakult meg, s a második francia köztársaság alkotmányának kidolgozására vállalkozott. A francia alkotmányozó gyűlés tagjait a népképviselői jog szerint választották meg.

Magyarország helyzete azért volt kivételes és sajátos, mert amikor a bécsi csemények hírére Pesten kiobbant a forradalom, nem kellett az országgyűlés összehívásáért küzdeni, hiszen az 1847-ben összeült rendi gyűlés akkor is folyamatosan működött. És a pozsonyi országgyűlés – mivel megvolt rá a hajlandósága – nyomban hozzáfoghatott a rendiség eltörléséhez és a polgári átalakulást biztosító törvények megalkotásához. Pest forradalmának s a magyar rendi országgyűlésnek a programja majdnem teljesen fedte egymást. Ilyenformán az országgyűlés a forradalom törvényességét is biztosította.

Abban, hogy a magyar forradalom törvényes úton, véráldozat nélkül győzni tudott, a rendi országgyűlésnek, benne Kossuth Lajosnak és körének döntő szerepe volt. „A magyar forradalom eltért tehát a többi európaiatól abban – írja Gergely András –, hogy az új legitimítást a rendi országgyűlés hónapok óta aktív reformmunkájára támaszkodva nem töréssel, hanem a jogfolytonosság biztosításával valósította meg, amelyet tovább erősített, hogy Pozsony városában nem tört ki forradalom, ott nem állottak fenn olyan körülmények, amelyek a törvényhozás munkájának legitimítását egykorú vagy később megkérdőjelezhették. Ennek folytán a magyar átalakulásra teljes joggal használhatjuk a »törvényes forradalom« (Gergely András kiemelése) elnevezést, amely jelzi az átalakulási folyamat régi formák között történő, kétségbevonhatatlan legitimítású, királyi szentesítést nyert sajátosságait.”²

A magyar modell tehát bebizonyította, hogy kivételes esetekben a főként nemesekből álló rendi országgyűlés is alkalmas fórum lehet a polgári átalakulás alkotmányos kereteinek biztosítására, a népképviselői rendszer meghonosítására. Ez nem kis mértékben a reformkori clókézületeknek volt köszönhető.

Erdély nem volt olyan kedvező helyzetben, mint Magyarország. Az előző országgyűlés már 1847-ben feloszlott, s az újabb összehívásáért szívós küzdelmet kellett folytatnia az erdélyi politikának. A késedelem legfőbb oka Bécs ellenkezése, amely mindenképpen meg szerte volna akadályozni, hogy Erdély megszavazza az uniót Magyarországgal. Az erdélyi magyarság azonban olyan kitartóan követelte az országgyűlést, hogy Telcki József kormányzó a belbéke megőrzése érdekében április 8-án saját hatalma alapján és felclósségére 1848. május 29-re összehívta a rendeket Erdély fővárosába, Kolozsvárra. Ezt a döntését az

¹ Gergely András: Közép-Európa parlamentjei 1848-ban. In: Magyar országgyűlés 1848-49-ben. Szerkesztette: Szabad György. Budapest, 1999. (a továbbiakban: Gergely) 15-21.

² Gergely 17.

uralkodó május 5-én jóváhagyta s elrendelte, hogy az említett időben és helyen megnyissák az országgyűlést. Ennek ellenére sem alakult ki konszenzus az uralkodó és a magyar rendek közt az országgyűlés programjának kérdésében; a királyi proposíciók, illetve a magyar forradalom programjának hátterében nem nehéz felfedezni azt az alapvető nézetkülönbséget, amely a 18. század végétől Erdély kérdésében a bécsi udvar és a magyar politika között kialakult.

Az országgyűlés programjának kialakulásával részletesen eddig nem foglalkozott sem a magyar, sem a román, illetve a szász történetírás. A 48-as kutatás rendszerint megelégedett azzal, hogy felhívja a figyelmet arra az ellentmondásra, amely a rendek javaslatai s a királyi proposíciók között mutatkozott. Emiatt Erdély 1848. évi írott történetéből jórészt hiányzik az a fejezet, amely az országgyűlés tárgyköréből a mintegy két hónapon át tartó tanácskozássokat, vitákat és feszültségeket tárgyalná.³ Erre vállalkozik az itt következő tanulmányunk, bár annak tudatában, hogy ez a kérdés további kutatást igényel. Szeretnénk előre bocsátani, hogy a programvita kiterjedt az egész magyar politikára, Erdélyben a román és szász politikára is, s már kezdettől szövetségek kialakulását figyelhetjük meg.

Az erdélyi magyar politika igyekezett megnyerni az újjászülető Magyarország közvetlenét, a szászok és a románok rendszerint Bécs támogatására számíthattak. Az erdélyi magyaroknak a magyarországi forradalommal való együttműködése nyitott és átlátható volt, viszont Bécsnek sokszor kellett lepleznie valódi szándékát, a kettős politizálást. Erre a kialakult helyzet ellentmondásossága kényszerítette. Többször volt kénytelen a magyar forradalomnak engedményeket tenni, többek között Erdély uniójába belecselezni, holott ezzel valójában messzemenően nem értett egyet.

Az unió Erdély központi kérdése volt. Az erdélyi magyar politikai vezetés erre tett fel mindent, a szász és a román elit viszont az unió megakadályozását legfőbb feladatának tartotta. Természetesen a forrásaink mindkét oldalon másféle magatartásokat is emlegetnek: nem minden magyar lelkesedett az unióért, és voltak uniópárti románok és szászok is. Erről később bővebben szólnunk.

Az országgyűlés összehívásának kezdeményezése március 20-21-én Kolozsvárt született meg, s annak tárgyról is itt alakultak ki az első elképzelések. És nem véletlenül: Kolozsvár Erdély fővárosa, a magyar politikai élet központja volt.

Mihelyt eljutott a pesti események híre március 20-án Kolozsvárra, a reformkori ellenzéki politikusok nem késtek összeülni, hogy a teendők felől tanácskozzanak.⁴ Itt megjelent a konzervatívok néhány képviselője is. Ezen az értekezleten már meghatározták a legfőbb teendőket, amikor a közismert regényírónak, Jósika Miklósnak fia, Jósika Géza így számolt be: „Mihelyt elterjedt a pesti forradalom híre, id. Bethlen János a korábbi ellenzék vezére gyűlést hívott össze, amely kezdeményezte, hogy 21-én üljön össze Kolozsvár közgyűlése, amelyen az unió rég óhajtott létesítésére országgyűlés tartását fogják kérni,”⁵ ti. a főkormányzótól.

A tanácskozáson megfogalmazott s a főkormányzónak átnyújtott petíció a leendő országgyűlés programját is körvonalazta: az összehívandó országgyűlésen „a hon minden lakói lehető megnyugtatóra törvényes intézkedések tétessenek, s hol teljesen a *törvény előtti egyenlőség, köztelherviselés* [kiemelés az eredetiben] törvénye alakítása a kor kívánatával és az emberiség jogaival megcselezőleg intéztessék el. Ezen kívül a trón, alkotmány és nemzetiség rendíthetetlen állását egyedül csak Erdélynek Magyarhonnali egysülése biztosíthatván, a két

³ Az erdélyi országgyűlés törvényeiről lásd Egyed Ákos: A jobbágyfelszabadítás az 1848-as kolozsvári országgyűlésen. In: 1848. Arcok, eszmék, tettek. Bukarest, 1974. 84-103.; Miskolczy Ambrus: Társadalmi és nemzeti kérdés az utolsó erdélyi országgyűlésen. Századok, 113. évf. (1979.) 4. sz. 851-883.; Ruszoly József: Az országgyűlési választások sajátosságai Erdélyben. Debreceni Szemle, 6. évf. (1998.) 3. sz. 463-483.

⁴ Egyed Ákos: Erdély 1848-1849. I. Csikszcreda, 1998. (a továbbiakban: Egyed 1998.) 56-62.

⁵ Jósika Géza Jósika Miklóshoz. Kolozsvár (a továbbiakban: Kv.), 1848. március 23. Erdélyi Múzeum-Egyesület Levéltára (a továbbiakban: EMELt.) Jósika család (a továbbiakban: cs.) Lt. Missiles.

hon uniója törvénszabta úton eszközöltessék.” Továbbá, amíg „az unió útján” teljes sajtószabadság létesül, „a sajtónak szabadabb mozgást” kérnek. Szól a beadvány a nemzetőrség alakításáról is, de nem országgyűlési programként, hanem csak helyi intézkedésként.⁶

Ez volt tehát Kolozsvár programajánlata, amelynek kérdéseit az említett 20-ai értekezlet jelölte ki, s alapját képezte a „kolozsvári program”-nak, amelyet a szabadelvű párt, illetve a konzervatív párt vezetői írtak alá s küldtek szét Erdély magyar városaiba s a megyékbe.⁷

Ez a körlevél a következő pontokat javasolta a későbbi országgyűlés tárgyaként:

1. Unió Erdély és Magyarország között, 2. közherviselés, 3. a nemesség minden közteherben: adózásban, katonai élelmezésben, katonaiállásban osztozik, 4. törvény előtti egyenlőség, 5. az úrbéri viszonyoktól való végképpeni kibontakozás, 6. a székely nemzet nyomozható sérelmeinek orvoslása.⁸

Nem kétséges, hogy a fenti – több helyen már a következő napokban „kolozsvári program”-ként emlegetett – körlevél a pesti *Tizenkét Pont* ismeretében és alapján született meg, de nem függetlenül a korábbi európai cseményektől és a pozsonyi országgyűlés törvényhozó munkájától. Erre még visszatérünk. Tévednénk azonban, ha nem látnánk meg a változtatásokat.

Elsőként is azt, hogy a *Tizenkét Pont* 12. pontja a kolozsvári programban az első helyre került. Továbbá azt, hogy milyen külön hangsúlyt kapott a nemesség osztozása a közteherviselésben. Ha ez, valamint a székely sérelmek orvoslása többletként van jelen a kolozsvári programban a *Tizenkét Ponthoz* viszonyítva, feltűnő, hogy hiányzik a sajtószabadság és a nemzetőrség említése, holott ezek szerepeltek a március 21-én készült s a kolozsvári tanácsnak Telcki főkörmányzóhoz benyújtott javaslatában. Végül az erdélyi magyar pártok körlevele nem szólt a nemzetiségi kérdésről, amihez nyomban hozzá kell gondolnunk, hogy ilyen irányú indíttatás nem érkezett eddig sem a nyugat-európai forradalmak, sem Magyarország felől.

Egészében véve a leendő erdélyi országgyűlés első kolozsvári programjavaslatai kijelölték az átalakulás fő irányát – unió Magyarországgal, jobbágyfelszabadítás, egyenlő polgárjogok mindenkinek. Mindez kétségkívül a rendiség és a feudalizmus felszámolását s a polgári társadalom megalapozását célozták.

Erdély magyarsága rendkívül rövid idő alatt elfogadta a *Tizenkét Pontot* a kolozsvári programmal együtt.⁹ Marosvásárhely városi tanácsa március 25-én az „uniót”, az úrbéri viszonyok rendezését, a közös teherviselést, törvény előtti egyenlőséget, a „nemzeti őrsereg felállítását” jelölte meg az országgyűlés tárgyának.¹⁰ Az utóbbit itt említik először mint országosan rendezendő kérdést.

Alig két nappal később, március 27-én Székelyudvarhelyen a szék rendjci gyűléseztek, amely népgyűléssé szélesedett. Itt az országos ügyek közé a következő pontokat sorolták: 1. unió, 2. sajtószabadság, 3. közös teherviselés, 4. a földbirtok szabadabb tétele: jobbágyfelszabadítás állami kárpótlással, 5. törvény előtti egyenlőség, 6. a nép felszabadítása és politikai jogokkal való felruházása, 7. nemzetőrség felállítása.¹¹ Székelyföldnél maradva: a kolozsvári

⁶ A kolozsvári tanács és választott esküdt közönség közgyűléséből. Kv., 1848. március 21. Magyar Országos Levéltár. (a továbbiakban: MOL) B 2. Erdélyi Kancelláriai Lt. 549/1848/E.

⁷ EMELt Mike Sándor gyűjteménye. Közölve: Erdélyi Híradó (a továbbiakban: EH.). Kőváry: Okmánytár az 1848-9-ki erdélyi cseményekhez. Kv. 1861. (a továbbiakban: Kőváry) 3-4.

⁸ A körlevél a fentiekhez hozzáfűzte: „Ezek azok, amelyekben megegyeztünk, s amelyeknek létrehozása teljes crónkból igyekezzünk, s arra szólítjuk fel ezen levelünk által minden hazánkfíát, hogy a cél nagy szentségét átlátva, nyújtsjon segédkezket annak elérésére, s elfeledve minden pártkérdéseket, ezeknek határozatba vételére fordítsa minden figyelmét”. (Lásd a 7. jegyzetet.)

⁹ Egyed 1998. I. 56-62.

¹⁰ Marosvásárhely város a Guberniumnak. Marosvásárhely (a továbbiakban Mvh.) 1848. március 25. Állami Levéltár Mvh. Mvh város Lt. Politikai iratok. 1426/1848.

¹¹ EH 1848. április 6.

programban általánosan „székely sérelmek”-ként megemlített pont helyére itt a székely határfőri rendszer megszüntetésének s nemzetőrség szervezésének követelése került.¹²

Az eddigi adatokból az derült ki, hogy a tervezett országgyűlésnek az erdélyi magyarság által javasolt programja folyamatosan kibővült s kiterjedt a soron levő átalakulások legfőbb kérdéscire.

Nincsen elég terünk arra, hogy a sajtó, civil szervezetek, egyházak álláspontjának alakulásával is foglalkozzunk. Ez nagyrészt a jövő feladatai közé tartozik. Viszont az országgyűlés összehívásában is már-már döntő jelentőségű két megyei közgyűlés, ún. gyűlésállás-pontjának felvázolásától nem tekinthetünk el. Alsó-Fehér és Kolozs megye gyűléseire gondolunk. Azért esett választásunk ezekre a megyékre, mert a főnemesség ezekben volt a legcrészebb, s Teleki főkormányzó is rájuk figyelt a legjobban. Továbbá ezek voltak a legszorosabb kapcsolatban a magyarországi politikai vezetéssel.

Kezdjük Alsó-Fehér megyével, ahol Kemény Dénes állt a rendi közgyűlés élére, miután Magyarországról március végén hazaérkezett. Korábban Magyarországon azt a nézetét fejtette ki Kossuthnak, hogy Erdély utolsó rendi gyűlését Pesten kellene tartani egyetlen napi-rendi ponttal: az unió elfogadásával. Ez a terv nem sikerült, tehát Erdélyben kellett a döntést meghozni, de itt is szeretne volna annak tárgyát az unióra, illetve a vele kapcsolatos legszükségesebb törvények elfogadására korlátozni.

Alsó-Fehér megye március 31-i közgyűlésén elfogadott, s Erdély magyar és székely törvényhatóságainak megküldött határozata világosan beszélt. „Ezen rögtön kihirdetendő országgyűlésen semmi más tárgyba nem kellene beszélni, mint a testvér magyar hazabeli egygégé alakulás célszerű létesítésébe, és olyan egy pár tárgyba, melyek rögtönös elintézés nélkül részint maga a honégység is akadályt szenvedhetne, részint belbátorságunk időközben kockáztatva lehetne, és ilyennek tekintjük mi különösen az úrbéri viszonyok országos kárpótlék melletti megszüntetését, és a közös teherviselés elvállalását.”¹³

Ne csodálkozzunk azon, hogy Kolozs megye április 3-i közgyűlése is teljesen azonosult Alsó-Fehér megyével, ugyanis ezen is Kemény Dénes jutott főszerephez: a Kolozs megyei rendek is úgy látták, hogy „az országgyűlés egyedüli teendője az egyesülés célszerű végrehajtása” és azoknak a „tárgyaknak” – főként az úrbéri viszonyok és a közös teherviselésnek – az elintézése, amelytől az egyesülés sikere és a belbiztonság fenntartása függ.¹⁴ Vagyis az erdélyi magyar rendiség két meghatározó megyéje a leendő országgyűlés tárgyát két kérdésre szeretne volna korlátozni: az unióra és az úrbéri rendezésre.

Vizsgáljuk meg, hogy milyen viták, feszültségek alakultak ki a két alapvető programpont kérdésében.

Az erdélyi politika központjában 1848-ban az unió állt. Ez minden Erdélyben megfogalmazott magyar programban első helyre került.

Az uniós törekvés több évtizedes múltat tekintett vissza. Magyarország három részre való szakadása után az unió gondolata erőteljesebb formában az 1790-ben összehívott országgyűlésen vetődött fel. Az országgyűlés 1790. március 5-én feliratban kérte az uralkodótól a két ország egyesítését.¹⁵ II. Lipót azonban azt válaszolta a rendeknek, hogy Erdély kérdésében – amennyiben az túllépi az 1741. évi 18. törvénycikk előírásait – meg kell kérdezni az erdélyi országgyűlést. Az említett törvény 18. cikke szerint „Erdélyt, mint amely a magyar király szent Koronájához tartozik, valamint ő maga, úgy utódai is mint Magyar-

¹² Egyed Ákos: Háromszék 1848-1849. Bukarest, 1978. 33.

¹³ Alsó-Fehér megye közgyűlésének jegyzőkönyve. EMELt 1848-as gyűjtemény. Udvarhelyszék Lt. Közigazgatási iratok, 2. csomag 691/1848.

¹⁴ Kolozs megye közgyűlésének jegyzőkönyve. MOL F 142. Gubernium Transylvanicum Pracsas (a továbbiakban: GPr). Gyűlésállások 4980/1848.

¹⁵ Asztalos Miklós: Kossuth Lajos kora és az erdélyi kérdés. Budapest, 1928. (a továbbiakban: Asztalos) 20.

ország királyai fogják kormányozni.”¹⁶ II. Lipót tehát Erdély különállása mellett foglalt állást. Emiatt hiába kérték az erdélyi rendek az 1791-i országgyűlésen Erdély és Magyarország kormányzatának egységesebb vezetését, az uralkodó elutasította a folyamodványt.¹⁷

Az 1830-as évek utáni reformmozgalom viszont újra napirendre tűzte a két ország uniójának kérdését. Az unió híveinek száma nemcsak az értelmiség, hanem a politikusok körében is növekedett. Erdélyben Kemény Dénes és Wesselényi Miklós, Magyarországon Kossuth Lajos és Deák Ferenc tűzték ki célul az uniót. Kemény Dénes az 1842-es országgyűlésen már egyetlen alternatívaként emlegette. „Magyarország külön alig, Erdély pedig sohasem mehet nagyra, együtt egy független dicső nagy jövődjű nemzetté válhatik.”¹⁸ Voltak azonban s nem is kevesen, akik az erdélyi rendi alkotmányra hivatkozva elleneztek az uniót, velük vitázva viszont Kossuth 1842-ben a *Pesti Hírlapban* éppen az erdélyi rendiség korszerűtlenségét bírálta, s azt hangoztatta, hogy Magyarország intézményrendszere fejlettebb.¹⁹ A következő években a magyar közvéleményben tovább terjedt az unió eszméje, de a törvényhozásban semmi sem történt ebben az irányban. Az 1846-1847-es erdélyi diétán a konzervatív erők kerültek felül, így polgári reformok bevezetéséről nem lehetett döntéseket elfogadni, viszont elvileg állást foglaltak az unió mellett.²⁰

Az 1848-as év minden szempontból új helyzetet teremtett, s az unió hívei elérkezettnek látták az időt Erdély s Magyarország egyesítésének megvalósítására.

Már a februári francia forradalom nagy visszhangot váltott ki a magyar politikai közvéleményben mindkét országban. Kossuthék fellépése a pozsonyi országgyűlésben és Bécsben is jelezte a magyar politika aktivizálódását és irányait, a közismert felirati javaslat pedig jelzésértékű volt az erdélyi magyar politika számára is. Az erdélyi ellenzék a magyarországi mozgalom támogatására készült, de lépésre csak a március 13-i bécsi forradalom hírére szánta el magát. Március 19-én Kolozsvárról 44 magyar, nagyrészt közismert nemzeti liberális elkötelezettségű politikus aláírásával „barátságos felszólítást” küldtek a magyarországi ellenzékhez, amelyben – annak alkotmányos küzdelmét méltányolva – kérték, hogy a magyar országgyűlés hozzon intézkedéseket az unió gyors keresztülvitelére. A történelem fintorát kell látnunk abban, hogy a posta késlekedése miatt akkor még Kolozsvárt semmit sem tudtak a magyar forradalom kitöréséről. Erdélyben a forradalom órája lassabban járt, de ez nem teszi érdektelenné számunkra a március 19-i dokumentum főbb tételeinek felsorolását, azért sem, mert azokban az uniós magyar mentalitás alapelemeit érjük tetten.

Kérdésünk az, hogy a magyar politika milyen érveket sorakoztatott fel március 19-én és az utána következő hetekben az unió szükségességének alátámasztására, illetve milyen fenntartások születtek vele kapcsolatban. Mivel az unió a magyar és a román történelmében immár több mint százötven éve vita tárgyát képezi és eléggé ismert, ezért helyesebbnek véljük, ha a korabeli mentalításra figyelünk.

A március 19-i állásfoglalásukban az erdélyi magyar politika jeles képviselői – köztük id. Bethlen János, akit a dokumentum értelmi szerzőjének vélünk²¹ – a francia köztársaság kiállítására célozva, de a Habsburg-abszolutizmus átalakítását korparancsnak tekintve nyilatkoztak az új helyzetről. Kiindulópontjuk a következő volt: „Mi a két magyar hazában institutióinkat, a nemzetek egymásközi viszonyait, azoknak fejlettségét megfontolva, más igazgatási rendszert lehetségesnek nem tartunk, mint alkotmányos monarchiát.” Egy ilyen

¹⁶ Corpus Juris Hungarici. 1740-1835. évi törvények. Szerkesztette: Márkus Dezső. Budapest, 1901. (a továbbiakban: CJH.) 31.

¹⁷ Az erdélyi három nemzetekből álló rendeknek, 1790-dik esztendő karátson havának 12-dik napjára szabad királyi városba Kolozsvárra hirdetett és több következő napokon tartatott közönséges gyűlésekben lett képzéseknek és foglalatosságoknak jegyzőkönyve. Kv. 1832. 46 és köv.

¹⁸ Asztalos 67.

¹⁹ Asztalos 69.

²⁰ Az úrbéri kérdésben viszont paraszttelenes törvényt fogadott el a regalistákból álló többség.

²¹ Tartalma és stílusjegyei alapján.

igazgatási formában látták a szerzők a Habsburg uralkodóház, az ország háboríthatatlan fennmaradásának „óvszerét bármely lehető csábító ingerkedések dacára is.” Ez nyújt garanciát a vagyonbiztonsághoz is. Az eddigi bürokratikus kormányzati rendszer helyett magyar felelős kormány megalakítására van szükség. Az aláírók támogatják a magyar országgyűlés „földerjesztési javaslatát”. Nem is lenne a magyarországi rendekhez intézett feliratnak más üzenete, ha nem látnák „mellőzve, vagy csak mellékesen érintve” egy olyan „tárgyat, mely úgy is mint alkotmányos kifejlődésünk hatalmas segéd eszköze, úgy is mint egy az alkotmányossággal egy fokozaton álló életszükségletünknek: *A magyar nemzetiség fennmaradásának* [kiemelés az eredetiben] legerősebb biztosítéka (...) tudni illik a két magyar hon eggyéolvasztása tárgyát.”²²

Azért idéztük szó szerint a fenti sorokat, mert belőlük világosan kiderül: a kortárs magyar politikusok nagy része, főként az erdélyiek az unióban látták a magyarság fennmaradásának zálogát. Ez volt az a vezérgondolat, amellyel az uniós követelést alátámasztották. Az unióban Magyarország többet ad Erdélynek, mint amennyit kap, de sokszor a kisebb segítséget sem lehet elvetni, mert veszélyes következményei lehetnek. Meg kell gondolni: az erdélyi magyarság s különösen a székelység „kimeríthetetlen forrása lenne a magyar nemzetiiségnek”.

Véleményük szerint az uniót most, azonnal meg kell valósítani, mert az európai csemények megindulása közepette „az Alpok csúcsáról legördülő” lavina hatására ki tudja megjósolni, hogy milyen nemzetek fognak egymással összefogni vagy egymásra támadni. Egycsülten Magyarország és Erdély jobban tudna védekezni, mint külön-külön. Érdekes a befejezés is: „Ezen rövidben előadott és az ezekből következő okok, bizonyosak vagyunk benne, helyeslést nyercendene méltóságok előtt, s látva, hogy a két hon egyesítése most történhetik meg a legbiztonságosabban, kérjük, hogy annak eszközölését tegyék nagyszerű feladatok [feladatuk] egyik nevezetesebb megoldandó kérdésévé.” Újra meg újra kéri a magyar rendeket, ne mulasszák el ezt a kedvező alkalmat az egyesülésre, mert ha az „sikerülend, biztos jövővel nézhet szembe nemzetünk”.²³

A fentiekből kiderül, hogyan gondolkodott a magyar politika az unióról: ettől függ a magyarság fennmaradása. Alighogy elindult a fenti „barátságos felszólítással” Magyarország felé két küldött, megérkezett Kolozsvárra a pesti csemények híre egyszerre a *Tizenkét Pontot* közlő lapokat hozó postával. Kolozsvárt – láttuk – nyomban összeállították azt a programot, amelyben az unió az első helyre került. Erről id. Bethlen János sietett értesíteni Zsibón Wesselényi Miklóst, arra kérve, induljon Pozsonyba Erdély s különösen az unió ügyét képviselni. A tapasztalt erdélyi politikus elfogadta a felhívást, indulni készült, de közben hírlapi cikket írt az unióról erdélyi honfitársainak.

Wesselényi évtizedek óta küzdött az unióért, s örömmel vette tudomásul, hogy Kolozsvárt már javaslat született a megvalósítás gyors szükségességéről. Az *Erdélyi Híradó*ban közölt írásában kifejtette: „örömmel hallok, hogy Kolozsvárt is a nagy többség megértette azon szent igazságot, miszerint a magyar nemzetnek csak úgy van jövője s csak úgy remélheti nemcsak fennmaradását, de felvirulását is, ha az idők mostohasága által elvált két testvérhon megint egészen s teljesen egygyé (!) válik”.²⁴ Ennek alátámasztására két tételre utalt, amelyeket már *Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében* című, 1843-ban kiadott könyvében részletesen kifejtett,²⁵ nevezetesen arra, hogy a magyar nemzetnek a nemzetek nagy családjában nincs vérrokona, és a száma sem nagy másokhoz viszonyítva. A magyarnak

²² A nyilatkozat eredeti példánya: MOL 1848-1849-i Minisztérium Lt. Belügyminisztérium (a továbbiakban BM.) Általános iratok. 38/1848/B.

²³ Ha nem sikerül, „legalább bűnös öntudat súlya nem fogja terhelni lelkünket, hogy a fennmaradhatós cszközket elmulasztottuk használni.” (Lásd a 22. jegyzetet.)

²⁴ Az unióról Wesselényi Miklós MOL R 31. 1848-1849-i naplók, feljegyzések. Wesselényi Miklós beszédeknek másolati gyűjteménye. 2. csomó. 29. sz.

²⁵ Számos beszédben és más írásaiban is visszatérő csméi voltak ezek.

össze kell állnia s „egyesített polgári élet által egy nemzetet alkotnia”.²⁶ Erdély parányi s gyöngébb, mint Magyarország, előbbi csak némelyek hitében s a fejedelmi címben „maradt nagy”,²⁷ szüksége van az erősebbre.

Ilyen és hasonló nézeteket hangoztató beadványokkal és jelentésekkel Teleki főkörmányzónak is nap mint nap szembesülnie kellett, aki ezek alapján március 30-án azt írta Jósika Samunak: az unió eszméje annyira elterjedt, hogy annak „ellenállni szinte lehetetlen”.²⁸ Teleki jól tudta, hogy a magyarság többnyire uniópárti, de még azokat a nézeteket is vizsgálnunk kell, amelyek fenntartással voltak az unióval kapcsolatban, vagy elutasították azt.

A megyei közgyűlések közül csak Torda megye fogalmazott meg külön álláspontot, az unió feltételül szabva, hogy az nem veszélyeztetheti az uralkodóház és Erdély hagyományos viszonyát. Kemény Dénesnek azonban sikerült meggyőznie a nagyrészt kiscsászárból álló Torda megyei rendeket, hogy ilyen következményei nem lesznek az uniónak. Végül itt is feltétel nélküli uniót szavaztak meg.²⁹

A Székelyföldön a csíki határhozrezdében az idegen tisztikar próbált unióellenes hangulatot kelteni, s némi zavart sikerült is előidéznie.³⁰ Az április 12-én tartott közgyűlés megvitatta a székelység és az unió viszonyát. Mikó Mihály országgyűlési követ, kiváló szónok és nemzeti elkötelezettségű szabadelvű politikus hangsúlyozta, hogy azért kell a „balsors által elszakasztott két magyar hazából ismét egy ország legyen”, mert így az erős Magyarországot a külföld megbecsüli, s a Magyarország által kivívott szabadságjogok az unió által az „elég erőtlén” Erdélyre is kiterjednek.³¹ A székely sérelmeket is orvosolni fogja az az erdélyi országgyűlés, amelyen az uniót elhatározzák.

A kortársak gondolkodásában az unió összekapcsolódott a jobbágyfelszabadítással, egyrészt mert a magyarországi jobbágyfelszabadítás híre mozgalmat váltott ki az erdélyi parasztság körében, másrészt mert sok földesúrból, kiscsászárból keltett egzisztenciális féltelmet. Kővár vidékének egyik konzervatív földesura, Teleki Imre azt írta Teleki főkörmányzónak, „vén és beteg” emberként az a veszély fenyegeti, hogy „az új magyar törvény a kapás- és kaszásaimat el veszi, dézmától megfoszt”.³² Persze azzal már ő is és a nemesség konzervatív tagjai is tisztában voltak, hogy a jobbágyrendszer nem lehet sokáig fenntartani, de nehezen tudták elképzelni, hogy utána mi lesz velük. Matskásy Antal jelentős középbirtokos nemes Pozsonyból írta báró Apor Lázár erdélyi kancellárnak Bécsbe, hogy „miután az örökválság eltöröltetett” Magyarországon, s ugyancsak várható Erdélyben is az uniót kimondó országgyűlés után, „erősen hiszem, hogy ilyen kinézések mellett a legvérmesebb unionistákban is a vér elaludt”. Ő pedig várja, hogy az uniót „el ne fogadják, mert ahol vagyonbiztonság nincs, ott békességes átalakuláshoz remény sem lehet. Az, hogy koncul odavetették az úrbírságot vesztett földesurak állam általi kártérítését, „csak mystificatio, gyalázatos kijátszása a vagyonnak”.³³ Báró Apor György március 29-én már azon töprengött, hogy honnan fizet az állam kárpótlást; szerinte sok szegény nemes jut koldusbotra, de mindnyájunkat „elkódusít kisebbség nagyobb mértékben.”³⁴

²⁶ „... nagy számból álló nemzet nagy és erős, kis számú pedig csak sokkal gyöngébb lehet és maradhat.”

²⁷ Célzás a „Nagyfejedelemség” országálmára.

²⁸ Teleki József Jósika Samunak. Kv. 1848. március 20. EMELt. Jósika cs. Hitbizományi Lt. Missiles.

²⁹ Asztalos 101.

³⁰ Egyed 1998. 82-83.

³¹ A kolozsvári Történeti Intézet 1848-1849. évi forrásmásolat gyűjteménye. 19 057-19 072.

³² EMELt. Felsőlónai Teleki cs. Lt. Missiles. Közölve: *Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania I.* Szerkesztette: Ștefan Pascu, Victor Chereșteșiu. București, 1977. (a továbbiakban: RevTr) 226-227.

³³ Matskásy Antal Apor Lázárnak. Pozsony, 1848. március 29. Állami Levéltár Sepsiszentgyörgy. Az Apor cs. Lt. N Facs XXI.

³⁴ Apor György Apor Károlynak. Bardóc, 1848. március 29. Ált. Szgy. Az Apor cs. Lt. Facs XXI. Közölve: RevTr I. 169-170.

Wesselényi több írásában és beszédében foglalkozott az unió és a jobbágyszabadítás, az unió és a földesuraknak kifizetendő kármentesítés kérdésével. A már említett március 25-i írásában a következőket olvassuk: „Az unió körüli egyik fő szempont, melyből az uniót tekinteni kell, de melyből tekintve sokan az uniótól talán félnek: a parasztság helyzete és az úrbéri viszonyok, pedig az teszi az uniót legelkerülhetetlenebbé.” A jobbágysággal ezután fillérezni³⁵ nem lehet; azok a terhek, amelyek Magyarországon rövidesen elenyésznek, az erdélyi parasztságot sem nyomhatják sokáig. Meg kell történnie az úrbérrendezésnek, de az csak a „tulajdon szentségén” alapulhat. Ebből következik a földesurak kármentesítése, ami csak úgy tehető, „ha Magyarországgal egyesülve az összes magyar birodalom felclóssága, a lehet mondani, még szűz hitele által maga az állam fogja azt véghezvinni”. Ez a földesurakat „gazdaságuk célszerű és független vitelére” képessé fogja tenni.³⁶

Tehát Wesselényi szerint a jobbágypkérdés rendezése halaszthatatlan, a földesurakat a magyar állam fogja kártalanítani, amelyből az erdélyi nemesség az unió által részesülhet.

A Pozsonyban tartózkodó Wesselényi a magyarországi tapasztalatok birtokában, de az Erdélyből érkező híreket hallva, visszatért erre a kérdésre, s *Egy szó az erdélyi honfiakhoz* címmel közzétett újabb írást. Arra kérte az erdélyi nemességet, „higgyenek nekem s több erdélyi itt levő honfitársainknak,” (...) higgyenek a felszabadulás egész Európát átdörögő szavának”. Magyarország eltörölte a robotot és dézsmát, s azt nem lehet Erdélyben sem fenntartani, sőt Erdélyen túl a szomszédoknál sem „egész Pétervárig”. Aztán nyíltan kimondja: a kérdés csak az, „hát nálunk Erdélyben mi szabadságunk-e föl a parasztot, vagy ő törjé szét bilincset (...) avagy a kormány vegye azt le róla. Ha az első nem tesszük, a kettőnek valamelyike bizonynyal s közelebbről meg fog történni”. Wesselényi három lehetőséget sorol fel: a parasztságot felszabadíthatja a nemesség, vagy önmagát szabadítja fel a robottól a jobbágyság, esetleg a kormány hoz rá intézkedést. Ne feledjük: a bécsi kormányról van szó.

Amikor az erdélyi parasztpkérdést legjobban ismerő s már régóta rendezni akaró tapasztalt politikus a fentieket sietve papírra vetette, bizonyosan már azt is tudta, hogy Erdélyben s a Partiumban jobbágymozgalmak kezdődtek,³⁷ s nagyon valószínű, hogy arról a Bécsben, Jósika Samu ajánlatára készült uralkodói nyilatkozatról is voltak információi, amely kimondta az úrbéri kérdés rendezésének szükségességét, a parasztság helyzetének könnyítése érdekében.³⁸

Igaz, hogy nagyon általánosan megfogalmazott nyilatkozatról volt szó, amely „még ebben az évben” ígért rendezést. Mivel a román parasztság gondolkodásában a királyromantika már évtizedek óta gyökeret eresztett, Jósika Samu nem kis cinizmussal írhatta Telekinck: „amit a császár mond neki mindig több hatással bír rá, mintha a nemesség akármit ígér”.³⁹ És valóban, Jósika s az udvar ezúttal nem tévesztett célt: már április közepén mondogatni kezdték a parasztek Erdélyben, hogy őket a király felszabadította, de a nemesség titkolja a rendelkezést.⁴⁰

Nem kétséges: Jósika meg szeretne volna akadályozni, hogy Wesselényiék az unióval összekötött jobbágyszabadítással szerezzenek maguknak híveket. Wesselényi viszont meg akarta őrizni a kezdeményezést a magyar nemesség kezében. Ezért kérte a magyar nemességet, hogy legalább részintézkedések által próbáljanak javítani a parasztság helyzetén ti. az országgyűlésig, mert „semmi sem lehetne Erdély mostani alkotmányosságára s magyar nem-

³⁵ Célzás az örökváltságra.

³⁶ MOL R 31. 1848-1849-i naplók és feljegyzések. Wesselényi Miklós beszédeinek másolati gyűjteménye. 2. csomó. 29. sz.

³⁷ Egyed Ákos: Wesselényi Miklós küzdelme az unióért és a jobbágyszabadításért 1848-ban. In: Fehérgyarmati Füzetek 8. Szerkesztette: Takács Péter. Fehérgyarmat, 1996. 52-55.

³⁸ MOL GPr F 37. 4901/1848.

³⁹ Deák Imre: 1848 ahogyan a kortársak látták. (A szabadságharc története levelekben.) Budapest, 1943. (a továbbiakban: Deák) 58-59.

⁴⁰ Például éppen Zsibón.

zetiség tekintetében veszélyesebb, mint még inkább felharagítani a parasztságot, melynek Erdélyben legnagyobb része oláh, a birtokosság ellen, melyben létezik ott a magyar nemzeti legfőbb clem és erő”. Addig is amíg összeül Erdély országgyűlése, csökkenteni kell a parasztság terheit. Az országgyűlésen pedig a „robot és dézma eltörlését a Magyarhonnali teljes unió kimondásával kössük össze, mert a robot és dézma megszüntetéséért bizonyonnyal mindnyájan kárpótlást óhajtunk. Márpedig kárpótlást csak úgy remélhetünk, ha Magyarhonnal egygyé olvadunk”. A kárpótlást csak államkölcsön felvételével lehet végrehajtani, s ezt „Magyarhon és Erdély együtt mint egy ország bizonyonnyal kaphat, de Erdély egyedül nem”.⁴¹

Végül is az erdélyi nemesség nagy része elfogadta Wesselényiék érvelését, s az országgyűléstől várta a helyzet tisztázódását.

Teleki főkirálybíró már március 28-án az uralkodóhoz intézett felterjesztésében három pontos tárgysorozatot javasolt az országgyűlésnek: 1. unió Magyarországgal, 2. az úrbériség megszüntetése kárpótlással, 3. szabad sajtó.⁴² Teleki tehát az erdélyi magyar rendek nemzeti liberális vezetésének álláspontját fogadta el.

Magyarországon az unió követelése mind a pesti forradalom, mind a pozsonyi országgyűlés programjában szerepelt. A magyar nemzet kívánságait tartalmazó *Tizenkét Pontot*, amely Erdély és Magyarország egyesülését is előírta, már március 13-án bemutatta Irinyi József a pesti Ellenzéki Körben. A március 15-én megszületett a szabad sajtó *Mit kíván a magyar nemzet* című első kiadványának az „Unió Erdéllyel” a 12. pontját képezte.⁴³ A *Pesti Hírlap* 1848. március 18-i számának vezércikke így kommentálta a 12. pontot: „Az unió korigény Budapesten [!]; életkérdés Kolozsvárt. A magyar ministerium tudandja hivatását, s nem fog késni az előleges intézkedésekről törvényjavaslatot terjeszteni hongyűlésünk elé”. Az idézett nyilatkozatban megígért törvénycikk gyorsan elkészült, s azt Pozsonyban mindkét ház elfogadta.

A pozsonyi országgyűlés a király által szentesített és április 11-én kihirdetett törvényi közt a VII. pont szólt az unióról. A *Magyarország és Erdély egyesítéséről* címet viselő törvénycikk előírta: „A magyar koronához tartozó Erdélynek Magyarországgal egy kormányzás alatti teljes egyesülést”. Aztán felsorolta az egyesülés szabályozásával foglalkozó paragrafusokat, köztük azt, amely az egyesülés életbelépését az erdélyi országgyűlés határozatától tette függővé.⁴⁴

Az utóbbi feltétel ellenére a Batthyány-kormány és az erdélyi magyar uniós politikai vezetés között állandó kapcsolat létesült az egyesülés előkészítése érdekében. Erdélyből különösen Kemény Dénes és Szász Károly, valamint id. Bethlen János működött együtt a magyar kormánnyal.

Mi történt Bécsben?

A bécsi kormány Erdély-politikája lényegesen különbözött a Magyarországgal kapcsolatos politikájától, és ez éppen az unió kérdésben volt a legszembetűnőbb. Az V. Ferdinánd királyi kézjeggyel ellátott pozsonyi törvények között az Erdély uniójáról szóló VII. törvénycikk is szerepelt, de a bécsi udvar ezután is abban reménykedett, hogy az erdélyi diéta nem szavazza meg az uniót. Mivel az unió kérdésében a szász *Universitást* és a román politika állásfoglalását Bécs nagymértékben befolyásolta, a bécsi udvar és Erdély viszonyának alakulását is át kell tekinteniünk.

⁴¹ Pesti Hírlap (a továbbiakban: PH) 1848. április 15. Múlt és Jelen. 1848. április 25. és április 28. Közölve: Kardos Samu: Bárány Wesselényi Miklós élete és munkái. II. Budapest, 1905. 204-207.

⁴² Teleki József felterjesztése az uralkodóhoz. Kv., 1848. március 28. MOL F 37. GPr 608/1848.

⁴³ Az eredeti nyomtatott példányon a 12. pont így jelent meg: „12. Unió, vagyis Erdélynek Magyarországgal egyesítése”. PH 1848. március 17-i száma pedig másként közölte: „Unió (Erdéllyel)” (!) Azon a nyomtatványon, amelyet ugyancsak március 15-én nyomtattak s a pozsonyi országgyűléshez eljuttattak, elmaradt a zárójel: „Unió Erdéllyel”.

⁴⁴ CJH 1836-68. 231-232.

Az erdélyi kancellária elnökének, Jósika Samunak a politikájáról már korábban megállapítottuk, hogy ellenezte Erdély unióját. Ezzel a nézetével Jósika korántsem volt egyedül a folyamatosan ülésező udvari konferencián, a március 20-i értekezleten Kolowrat államminiszter, miután javasolta Jellasicsh bánná⁴⁵ történő kinevezését, Erdélyre is kitért s kijelentette, hogy „annak idején még Erdélybe is királyi biztost kell küldeni, hogy a magyar unionisták működését ellensúlyozza.”⁴⁶ Az erdélyi unió mozgalom elleni nyílt fellépést azonban nem lehetett a Magyarország iránti politikától teljesen leválasztani, ki kellett még tartani a március 26-i udvari konferencián rögzített irányelvek mellett, vagyis a magyarok elleni terveket „kedvezőbb időpontra” kellett halasztani.⁴⁷ De a terv maradt. Báró Récsey Ádám tábornagy egyenesen megfenyegette Bethlen Jánost: amikor eljön az ideje, „két tűz közé szorítják Magyarországot, ha „Te az uniót keresztül viszed, de facto – nem pedig csak papíron –, akkor mi kényszerítve leszünk az oláhok segítségét igénybe venni, s hogy aztán ebből mi lesz, azt elgondolhatod”. Azt javasolta, hogy halasszák el az uniót – „ad calendae graccas.”⁴⁸

Erdélyben természetesen nem maradt ismeretlen Bécs kettős politikája, s annak hatása is gyorsan megmutatkozott: először is a szász *Universitas*, majd rövidesen a román politika kezdett Bécs Erdély-politikájához igazodni.

A magyar forradalom híre a szász *Universitas* vezetését nehéz kérdések elé állította. Mi legyen az eléggé elavult szerkezetű s szellemű társadalommal, gazdasággal, a szász autonómiával s a szászföldi románokkal?

Nem lehet egyszerűen azt állítani, hogy a szászok mindenféle változtatást elutasítottak, s az sem mondható, hogy már az első napoktól egyöntetűen a magyar egyesülési törekvések ellen foglaltak volna állást. A szász társadalomban is feltűntek különféle nézetek, s mindig akadtak – igaz, nem sokan –, akik a magyar forradalommal rokonszenveztek, sőt vele együttműködtek, különösen Brassóban és Szászvárosban.⁴⁹ Az azonban tény, hogy a szász *Universitas* álláspontjának kialakulásában az uniót elutasító Nagyszebennek volt döntő szerepe.⁵⁰

A főbb tételeket azonban Bécsben fogalmazták meg. A szász vezetés és a bécsi aulikus körök állandó kapcsolatban állottak egymással, amit elősegített, hogy a régi bürokrácia Metternich bukása után is megtartotta pozícióit. Köztük erdélyi szászok is voltak, s ők nagyon élénk tevékenységet fejtettek ki az unió ellen.

A Bécsben április 20-a körül kiadott *Ungarn und Siebenbürgen Stellung zur Gesamtmonarchie* című röpirat szerzője, Ludwig Rosenfeld az udvari kancellária erdélyi képviselője volt, s nyíltan hirdette, hogy Erdély és Magyarország egyesülését meg kell akadályozni, mert az veszélyt jelent az egész monarchiára.⁵¹ A röpiratot az augsburgi *Allgemeine Zeitung* is közölte. Ilyen tartalmú rölapokat Erdélyben nagy számban terjesztettek.⁵²

⁴⁵ Az uralkodó még aznap ki is nevezte.

⁴⁶ Kolowrat előterjesztése. Bécs, 1848. március 20. Staatsarchiv, Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Kabinets-Archiv. Minister Kolowrat-Acten, 721/1848. Közlve: Deák 36-37.

⁴⁷ Ficquelmont, Karl, külügyminiszter április 19-től május 8-ig, majd miniszterelnök, még április végén is azon a véleményen volt, hogy Magyarország ellen még mindig „nem látszik kívánatosnak [...] túlságosan állítani a nehéz kérdéseket.” Staatsarchiv Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Kabinets-Archiv, Vorträge, Ministerrats-Akten, 236/1848. Idézi: Spira György: Magyarországi történet 1848-1890 I. Budapest, 1979. 128.

⁴⁸ Récsey Ádám Bethlen Jánosnak. Bécs, 1848. május. In: Deák 76-77.

⁴⁹ Sárközi Zoltán: Az erdélyi szászok 1848-1849-ben. Budapest, 1974. 13-16.

⁵⁰ Jakab Elek: Szabadságharcunk történetéhez. Visszaemlékezés 1848-1849-re. Budapest, 1880. (a továbbiakban: Jakab) 30.

⁵¹ Chereștesiu, Victor L.: A balázsfalvi Nemzeti Gyűlés. Bukarest, 1967. (a továbbiakban: Chereștesiu) 345.

⁵² Chereștesiu 345.

A szász *Universitas* rendkívüli bizottságot hozott létre, hogy az unióról dolgozzon ki javaslatokat, az elkészült javaslatokat április 22-én szétküldték a székekhez. A bizottsági jelentés kifejezte reményét, hogy elkerülhető az unió Erdély és Magyarország közt, de mégis két alternatívára tett ajánlást. Ha nem lesz unió, a szász székek lakóinak szorosra kell fűzniük a kapcsolatokat,⁵³ küldöttséget kell útnak indítani Bécsbe, hogy az udvarral megismertessék a szász álláspontot, és együttérzést keltsenek az erdélyi szászok iránt. Amennyiben az unió mégsem lesz elkerülhető, kérni kell, hogy a szász hatóságok közvetlenül a Magyar Koronának legyenek alárendelve, amelyet a császár továbbra is megtart; biztosítani kell a szászok német nemzetiségét, a szász autonómia fenntartását az 1691-i törvény szerint és a Szászföld területi integritását a II. Endre magyar királytól kapott kiváltságlevél alapján.⁵⁴

Az unió a szász sajtónak is állandó témája volt. A *Transylvania* 1848. évi 30. és 32. számai a magyar egyesülésnek Erdélyre és a szászokra háruló lehetségesnek tartott következményeit hat pontban foglalta össze: 1. Erdély elveszti önállóságát, ami azért sajnálatos, mert eddig „kicsi ugyan, de nem megvetendő ország voltunk. Saját institúcióink külön háztartással”. Viszont a Magyarországgal való egyesülés esetén csak „egy nagy ország töredéke leszünk”; 2. nem fogják tiszteletben tartani a szászok sajátos érdekeit, pedig ilyenek azért is vannak, mert lakhelyük az ország szélén terül el; 3. az unió által az oktatás és a hivatalok, pénzügyek Budapestre (!) koncentrálnak, következésképpen a kisebb városok lakosai elszegényednek; 4. a kisebb vagyonú erdélyi ifjakat nem fogják alkalmazni, mert velük szemben a magyarországiakat ismerőseik, rokonaik felpártolják. Emiatt a legnagyobb vesztes a szász népesség lesz, hiszen eddig „mint a három nemzet s a 4 bevett valláshoz” tartozó elem a „státushivatalokból” aránylagos részt követelhetett; 5. az országgyűlési képviselők gyöngye lesz, mert (a leendő magyar országgyűlésben) 446 képviselő közül csak 69⁵⁵ jut Erdélynek, a szászok kiváltképpen rosszul járnak, pedig eddig is aránytalanul kevés képviselőjük volt. Eddig anyanyelvüket használhatták, de „minden másképp lehet az unióval”; 6. a kérvényekkel bajos lesz Brassóból, Háromszékből, Csíkból vagy Besztercéről Budapestre (!) menni.⁵⁶

A magyar unió mozgalom vezetősége az *Erdélyi Híradó*-ban válaszolt a szász aggodalmakra. Erdély önállóságával kapcsolatban a magyarságnak a szászokéval ellentétes a véleményük: 1. Bécs „lealázta”; kiszípolozta Erdélyt, intézményei pedig avittak, újakat kell létrehozni; 2. a szász külön érdekek fennmaradhatnak, ha nem ellenkeznek a közérdekkel; 3. az uniót követő központosítás a magyar replika szerint elkerülhetetlen, Angliának Londonja, Franciaországnak Párizsa van, „illik, hogy a magyar birodalomnak is legyen egy fővárosa, amely középpontul szolgáljon a polgárosultságnak, tűzhelyül a tudományos életnek, irányítójául az egész ország értelmi és izlési fejlődésének”; 4. az erdélyi s különösen a szász ifjak alkalmazása ész és értelem, szorgalom és „honi hűség” szerint fog történni; 5. az eddigi 22 követ valóban nem volt arányban a Királyföld lakosságával, de nem a szász, „hanem a Királyföld oláh- és magyar ajkú lakosaira nézve, kik saját véreikből soha egy követet sem küldöttek.” Egyébként az új magyar országgyűlés népképviselési jellegű lesz, és végül 6. Bécs, ahová eddig a szászok ügyeik elintézésére mentek, messzebb van, mint Budapest (!). Különben Kolozsvárt lehet fennebbviteli törvényszék, s akkor az erdélyieknek – peres ügyekben – nem kell a magyar fővárosba menniük.⁵⁷

A szász *Universitas* része volt az erdélyi rendiségnek, s mert az Bécsben is könnyen meghallgatásra talált, voltak olyan előrelátó magyar politikusok, akik tompítani igyekeztek az uniókérdésben kialakult magyar-szász vita életét. Például Wessclényi, aki már a március 25-i

⁵³ Ezen a szászföldi románok értendők.

⁵⁴ „An die sächsischen Kreise. Hermannstadt, 22 april 1848”. Állami Levéltár Nagyszében. A Szász Egyetem Lt. 521/1848.

⁵⁵ Ez a szám tévesen került be a VII. törvényekbe, később 73-ra módosították.

⁵⁶ „Über die Vereinigung Siebenbürgens Ungarn” és „Was wir uns innigst wünschen”. *Transilvania*, 1848. 30. és 32. sz.

⁵⁷ „Mi újság a Királyföldön?” EH 1848. április 28. és április 30.

cikkében a következőket írta: századokon át együtt „éltünk, együtt túrtunk”, ezután a jobbra fordult sors gyümölcseit is együtt kellene élvezni”. Ne féltsék ők se szabad institúcióikat, se német nyelvüket. Mi *azon institúciókban jó s szabad szellemű van* [Kiemelés E. Á.] átvezendi tőlők az egész hon s létezendő institúcióiban olly jó és üdvös van, minek ők még nincsenek birtokában örömmel osztandjuk azt meg velők: a törvény előtti egyenlőség s a terhek közös s azáltal könnyített hordozása, s a fejlődő ipar s kereskedés áldásait egyenlően élvezendjük. A német nyelv pedig nekünk is kedvelt tulajdonunk és sajátunk mint a míveltség s tudományok egyik fő nyelve”.⁵⁸

A vita hangneme még civilizált, a magyar és szász vezetés figyelt egymásra, de a kétféle mentalitás közt szinte átjárhatatlan úr tátongott: a szászok az 1791-es rendi alkotmányra hivatkozva védtek rendi autonómiájukat, Wessclényiék a polgári-liberális törvényekben s a központi magyar államban gondolkodva érveltek a maguk igaza mellett, de jogkiterjesztést is ígértek. Viszont Teleki főkormányzó május 3-i nagyszombeni látogatásakor az *Universitas* vezetősége előtt tett kijelentésével a helyzet súlyosbodását idézte elő. A többször fáradtság jeleit mutató s ideges zsörtölődésekre is hajló kormányzó a feltett kérdésekre válaszolva, a szász sajtó szerint kijelentette: a szász minicipális törvények akkor maradhatnak fenn, „ha közös törvényekkel megegyeznek”, s a kormányzás nyelvének egynek, a magyarnak kell lennie”. Állítólag az is elhangzott részéről, hogy a szászok ne szegüljenek ellen az uniónak, mert „az már bevégzett ténynek tekinthető”.⁵⁹ Bár bizonyosan tudjuk, hogy Telekit provokálták, válaszát torzítva jegyezték le s terjesztették a *Siebenbünger Boté*-ban és röpirat formájában is, azt ebből ismerte meg a közvélemény, sőt a nyugati némettség is, ami tovább erősítette az unióellenes hangulatot. Nagyszombenben az ifjúság az Ausztriával való unió mellett, vagy még inkább a magyar egyesülés ellen tüntetett a színházban. Ugyancsak aznap a szász „nemzetgyűlés” két bizottságot alakított, a polgári bizottságot Franz Salmen szász ispán, az egyházit Georg Binder püspök vezette, de céljuk közös volt: az unió megbuktatása.⁶⁰ Minderre Kőváry László válaszolt az általa szerkesztett radikális irányzatú *Ellenőr* című lapban. Szerinte a főkormányzót nyilatkozatra „kényszerítették”, amit aztán félremagyaráztak. Vádpontként hangzott el, hogy a szász „urak” a román parasztságot „uraik és az ország ellen lázítják”, azt a hírt terjesztve, hogy „a király mindent megadott nekik! csak az urak tarták el”.⁶¹ Ez az álhír gyorsan elterjedt, s ez újabb bizonyíték arra, hogy a román parasztságot sikerült bevonni a nemzeti jellegű küzdelmekbe.

Az erdélyi magyar vezető politikusok: id. Bethlen János, ifj. Bethlen János, Bethlen Gábor, Jósika Miklós, Weér Farkas, Teleki Domokos, Zeyk József, Pálffy János közös levélben fordultak Batthyány miniszterelnökhöz, amelyben aggodalmukat fejezték ki a növekvő unióellenes tevékenység miatt. Említettek a szász bürokrácia önzésében látták az *Universitas* állásfoglalásának legfőbb okát. „Az unió nagyfotosságú ügye az, mi a hont leginkább foglalkoztatja. Miként előre lehetett látni, a szász burocracia, mely huzamos idő óta izmosodó fejlődése nyomán a szász nemzet kebelében csaknem egyedüli hatalommá vívta ki magát, könnyen áttekinté, az unió következtében minő veszély fenyegeti őt, s nem gondolva az összes hon, de közelebből a szász nemzet javával, melynek a burocracia bilincsei körüli kibontakozás leginkább volna érdekében – késznek mutatkozik mindent megtenni, mi által az uniót meghíúsítsa, vagy legalább honunk életkérdésének megoldását megnehezítse.”⁶²

Az aláírók kérik, hogy a Bécsben működő szász befolyás ellensúlyozására a magyar minisztérium tegyen lépéseket, figyelmükbe ajánlják gróf Mikó Imrét, akibe a bécsi kormány

⁵⁸ Wessclényi az unióról MOL R 31. 1848-1849-i naplók, feljegyzések. Wessclényi beszédcinek másolati gyűjteménye. 2. cs. 29. sz.

⁵⁹ Asztalos 105.

⁶⁰ Asztalos 106.

⁶¹ „Szászok rágalmaira”. *Ellenőr*, 1848. május 12.

⁶² Id. Bethlen János és társai Batthyány Lajosnak. MOL H 2. Az 1848-1849-i Minisztérium Lt. Batthyány elnöki iratai. 205/1848/E.

„bizalmat látszik helyezni”, s aki „szerencséjének tartandja, ha a felelős magyar minisztérium honfias működésének segítségére lehet”.⁶³ A levelet maga Mikó vitte Pestre, onnan Bécsbe ment, de jelentős eredményről küldetését illetően nem tudott beszámolni.⁶⁴ Mikó Imre kincstárnok esete az unió körüli küzdelem története szempontjából sem érdektelen. Azt mutatja, hogy Erdély korábbi, de még működésben levő főhivatalnokai egy időben fordultak segítségért a magyar minisztériumhoz, valamint a bécsi udvarhoz a békés átalakulás érdekében. Ez a kettősség az erdélyi unió mozgalom vezetőitől sem volt idegen. Csak Kemény Dénes mondott ennek ellene: ő elvetette a bécsi kísérletezést, mert „Magyarországon rossz benyomást tenne, ha Erdély bármely más úton, mint a magyar minisztérium útján kívánná ügyeit igazíttatni”.⁶⁵ Mivel még nem volt meg Erdély országgyűlése, Telecki és Mikó nem jártak el törvénytelenül, de az, hogy éppen az uniót ellenző Bécsből is kértek segítséget az unió békés megvalósítása érdekében, jóhiszemű naivságnak bizonyult.

Hogyan viszonyult az erdélyi román politika az unió kérdéséhez?

Az unióval kapcsolatos román álláspont kutatásánál szem előtt kell tartanunk, hogy a romániség kimaradt az erdélyi rendiségből, ami a *Supplex Libellus Valachorum* megszületése óta (1791) mint „nemzeti” sérelem mindig jelen volt Erdély közéletében. A *Supplex*ben lefektetett elveket a román mozgalom élte és szívtében terjesztette.⁶⁶ Nem véletlen, hogy a rendi nemzet kérdése 1848-ban is központi tárgya volt a román nemzeti mozgalomnak.

Mind a magyar, mind a román történetírásban közismert, hogy a bécsi és a magyar forradalom hírért és programját számos román közéleti személyiség kedvezően fogadta. A balázsfalvi román líceum tudós tanára, Timotei Cipariu írta, hogy „Magyarország egy csapásra megsemmisítette, földig rombolta az összes kiváltságokat (...) annyira, hogy csak a király, az uralkodóház maradt meg, valamint mindenki számára az egyforma szabadságjog, a jogok és köteleességek egyformasága”.⁶⁷ Cipariu, Gheorghe Bariț, a *Gazeta de Transilvania* szerkesztője és sokan mások – bizonyos feltételekkel – Magyarország és Erdély egyesülését is hajlandók voltak elfogadni. Bariț *Mit akarnak az erdélyi románok* című írásában az unió román részről való elfogadását a privilégiumok lerombolásától és a románok követeléseinek elfogadásától tette függővé.⁶⁸ Böződi György alapos tanulmányban mutatta be, hogy március 22-én és a következő napokon a Marosvásárhelyt tartózkodó ügyvédjelöltek is – köztük a későbbi eseményekben nagy szerepet játszó Avram Jancu és Papiu Ilarian – elfogadták a *Tizenkét Pontot*, nem utasítva el az uniót sem, feltételként csak a jobbágyfelszabadításnak olyan formáját követve ki, amelyért a parasztság nem tartozik kártérítést fizetni a földesúrnak.⁶⁹ A román mozgalom jelentős eseménye volt a Kolozsvárt március 27-28-án tartott gyűlés, amelyet Florian Micas ügyvéd szervezett. Itt is jelen volt Papiu Ilarian, valamint Ion Butceanu, a románok egyik kiemelkedő vezetője. A kolozsvári gyűlés legfőbb követelése az volt, hogy az erdélyi rendek ismerjék el a románt egyenlőnek Erdély másik három nemzetével, és biztosítsák képviselőtüket az országgyűléseken, az ortodox vallás legyen a többi elismert vallással teljesen egyenlő.⁷⁰ A gyűlés más aspektusaira most nem térünk ki, mert arról máshol írtunk.⁷¹ De nem maradhat említés nélkül, hogy a Jakab Elek által kutatott eredeti

⁶³ MOL H 2. Az 1848-1849-i Minisztérium Lt. Batthyány elnöki iratai. 205/1848/E.

⁶⁴ Bécsben bejelentette, hogy a felkínált kancellári elnökséget nem fogadja el, ugyanakkor segítséget kért Erdély belső helyzetének rendezéséhez. Mikó különleges felhatalmazást kért Telecki főkormányzó számára. EMELt. Mikó – Rhédey cs. Lt. Mikó Imre levelezése.

⁶⁵ EMELt. Mikó – Rhédey cs. Lt. Mikó Imre levelezése.

⁶⁶ Bövebben: Gyémánt, Ladislau: *Mișcarea națională a românilor din Transilvania 1790-1848*. București, 1986. 119-146.

⁶⁷ *Organul luminării*, 1848. március 31. (április 12).

⁶⁸ „Ce voiesc românii transilvan?” *Foaie pentru minte* ... 1848. április 12.

⁶⁹ Böződi György: 1848 márciusa Marosvásárhelyen. *Korunk*, 16. évf. (1958.) 3. sz. 316.

⁷⁰ EMELt. 1848-as gyűjtemény.

⁷¹ Egyed 1998. 97-98.

forrás szerint a kolozsvári román gyűlés határozatában az is szerepelt, hogy „a többi kérdésekre nézve az erdélyi nemes magyar nemzet kívánataihoz híven csatlakozunk, és ha ezen kérdéseink méltányoltatni fognak, nem lesznek idegenek az Unió nagy eszméjétől...”⁷²

A brassói románok március végén kiadott kiáltványa is elfogadta az uniót – bizonyos feltételekkel. Közöttük az olvasható, hogy a nemesek, székelyek és szászok külön törvényi szűnjének meg, s Erdélyt, svájci mintára osszák fel kantonokra.⁷³ Ennek szerzője valószínűleg Gheorghe Bariț volt.⁷⁴

Az erdélyi románoknak az unióval kapcsolatos állásfoglalását azonban nem a fenti nyilatkozatok és kiáltványok határozták meg, hanem Simion Barnuțiu beszédei s írásai. Róla tudni kell, hogy a balázsfalvi görög katolikus lícumban tanult, de szélsőséges nézetei miatt onnan Lemeni püspök eltávolította, amihez az erdélyi Gubernium is segédkezett. Sértődöttsége, valamint az, hogy a magyarellenességéről is híres nagyszebeni jogakadémián tanult, meghatározta nézeteit: nem véletlen, hogy a román nacionalizmus szélsőséges irányzatának vezéregyénisége volt már 1848-ban.

Barnuțiu március 24-25-én részletesen kifejtette nézeteit az unióról. „A magyarok unióra hívják az erdélyieket, Kolozsvár nagy ünnepélyességgel kijelentette, hogy akarja az uniót; így fognak tenni a székelyek is, talán csak a szászok nem fogják akarni. Hát a románok mit fognak tenni?” – tette fel szónokiasan a kérdést. És nyomban megfogalmazta az alapállását: a románok nem beszélnek a magyarokkal az unióról, „amíg a román nemzetet vissza nem helyezitek abba a politikai méltóságba, amelytől ti magyarok, székelyek és szászok fosztottatok meg”. A román nemzetnek kell elismerni, s „örökre átkozott legyen az a román”, aki az unióról tárgyal, mielőtt az elismerés megtörténik.⁷⁵ Jegyezzük meg, Barnuțiu – akár 1791-ben a *Supplex Libellus* – a román rendi nemzet elismerését tette meg minden tárgyalás előfeltételéül akkor, amikor a magyar forradalom már kimondta s a kolozsvári program előírnyozta a rendiség megszüntetését.

Barnuțiu beszédét megküldték a román értelmiség képviselőinek, hogy eszméjét terjeszszék mindenhol a nép között is. Barnuțiu márciusban még nem utasította vissza teljesen a román-magyar párbeszédet az unióról, csak alapvető feltételekhez kötötte azt, májusban azonban a balázsfalvi Nemzeti Gyűlésen már tovább ment. Lényegében véve elutasította az uniót. Mivel ez az álláspont vált a román mozgalomban általánossá, s a belőle kiszüremlett ideológia mindmáig a román mentalitás egyik fő meghatározója, részletesebben kell vele foglalkoznunk.

Barnuțiu balázsfalvi beszédének központi kérdését így tette fel: „Mire való az unió?” Válaszában először arról beszélt, hogy mit nyernek a magyarok, illetve mit veszítenek a románok az unió által. Anonymusra utalva hangoztatta: a magyarok úgy érzik, hogy nem elég szilárd a tulajdonjog, amelyet a románok földje iránt formáltak, amikor meghódították Erdélyt, s most szeretnék megnyerni a románok belecgyezését az unióba, hogy ezáltal néhány századig még megtarthassák. Hiába mondják a magyarok, hogy az unió nem veszi el senkitől a tulajdonjogot, „nem akarnak a magyaron kívül más nemzetről tudni semmit, s így, midőn az egyénnek tulajdonjogot adnak, tulajdonképpen elveszik a többi nemzetektől, s így a románok és más nemzetek tulajdonát önmaguknak adományozzák. Az unió tehát egy egész országot adományoz a magyaroknak”.⁷⁶

⁷² Jakab 83.

⁷³ MOL F 37. GPr 7981/1848.

⁷⁴ Cheresteșiu 232.

⁷⁵ A teljes beszéd magyar szövegét lásd: Cheresteșiu 218-220.; a román szöveget: Barnuțiu, Simion: *Discursul de la Blaj și scrieri de la 1848*. Előszó Ion Rațiu. Szerkesztette: Ioan Chindriș. Kv., 1990. (a továbbiakban: Barnuțiu) 33-34.

⁷⁶ „Erdély az arany és nemesfémek országa, amelyek ezentúl a magyarok zsebébe fognak folyni.”

Nyernek a magyarok azért is, hogy az unióban „az erdélyi magyarság megszorodik vagy kétszázeczer százzal és másfél millió”⁷⁷ románnal, ezért feltétlenül úrrá lesznek Erdély felett. Minden eddigi unió „csak a magyarok hasznára és a románok kárára szolgált”.

Az unió hívei – mondta Barnuțiu – a jobbágyság eltörlését ígérik, de az az unió nélkül is meglesz. Szabadságot ígérnek, de „az unió után a román újra szolga lesz”, mert szabadságot csak annak adnak, aki magyarrá válik. Pedig nemzetiség nélkül nincs szabadság, nincs „világosság, hanem csak bilincs, sötétség és halál mindenütt”. A románok tizenhét századon át megőrizték nemzetiségüket „küzdve Dáciában a barbárok összes csordáival”, de a Magyarországgal való unió azzal fenyegeti a románokat, hogy elrabolja a nemzetiségét, szétrombolja a román élet és szervezetét. Ezért „az unió a magyarok számára élet, a románoknak halál! A magyarokra nézve határtalan szabadságot, a románokra pedig örök szolgátságot jelent”. És a végső következtetés: „Ne ülünk a magyar szabadság asztalához, mert annak összes ételci meg vannak mérgezve! Ne adjuk el országunkat és nyelvünket, mert egyszer elveszítvén, nem nyerhetjük többé soha vissza”. A román nemzeti kultúra egységét kell megvalósítani „a Dnyesztertől a Tiszáig”, hogy aztán a többi „román népek”-kel egyesülhessen.⁷⁸

A balázsfalvi nagygyűlés Simion Barnuțiu álláspontját tette magáévá, s az ott megválasztott *Nemzeti Komité* ennek szelleme szerint igyekezett a román politikát és mozgalmat irányítani, illetve vezetni. Más kérdés, hogy a szászok magatartásához és a bécsi kormányzat taktikázásaihoz is igazodni kellett, s így nem szakíthattak meg minden kapcsolatot a magyar vezetőkkel, de ezt a mérsékeltbbségre, főleg Șaguna román ortodox püspökre bízták.

Összegzésül: az erdélyi magyarság – kevés kivétellel – legfőbb céljának a Magyarországgal való egyesülést tartotta, mert a magyar nemzet jövőjét s főként a maga jövőjét csak az egységes Magyarország keretében vélte biztosítotttnak. Ennek érdekében hajlandó volt lemondani a rendiségben biztosított privilégiumairól s nyugat-európai modell szerint intézmények létrehozásával a polgári állam alapvető szabadságjogait az ország minden lakójának megadni. A rendi nemzettek helyén a forradalom programja szerint az egységes magyar politikai nemzet jön létre. E koncepcióból következően az ország nem magyar népci nyelvi-kulturális és vallási közösségekként szervezhetik meg önmagukat. A magyar egységtörekvés beilleszkedett a hasonló európai folyamatba, de annak sajátos változatát képezte.

A szász *Universitas* a régi autonómiát meg szeretne volna őrizni, ezért a magyar uniót tulajdonképpen elvetette, bár nem véglegesen, s a szász politika Bécs taktikájához igazodott. Azzal azonban mindenképpen számolnia kellett, hogy a rendi privilégiumok kora lejárt, s rendi jogokon alapuló szervezete a polgári átrendeződés korában sokáig nem maradhat fenn.

A román politika fő áramlata először a negyedik erdélyi rendi nemzet elismerésére összpontosított, majd a magyar unió megakadályozását tűzte ki célul, bizonyosan nem függetlenül a szász állásponttól. A szász és a román mozgalom nehezítette, de nem akadályozhatta meg az országgyűlési előkészületeket. Annál inkább nem, mivel végre közzétették az uralkodó ezzel kapcsolatos rendeletét.

Az országgyűlést összehívó királyi leiratot május 5-én közzétették Bécsben s néhány nap múltán Erdélyben is. A király jóváhagyta a Teleki főkormányzó által javasolt dátumot és helyet, vagyis azt, hogy az országgyűlést május 29-én nyissák meg Kolozsvárt. A leirat az országgyűlés királyi biztosául Puchner altábornagyot, az Erdélyi Nagyfejedelemség katonai főparancsnokát nevezte ki, s közölte a hét pontos királyi proposíciókat is a következő sorrendben:

⁷⁷ Barnuțiu nagyon eltúlozta az erdélyi románok számát.

⁷⁸ A beszédet lásd Jancsó Benedek: A román nemzeti törekvések története és a jelenlegi állapota. Budapest, 1899. 456-461.; a román szöveget lásd Barnuțiu 37-57. Az unió és a románok viszonyáról, a román tervekről lásd még Csétri Elek: Az erdélyi unió és végrehajtásának problémái az országgyűlés előtt. In: A magyar országgyűlés 1848-49-ben. 281-301.

1. Az erdélyi udvari kancellár megválasztása.
2. A királyi tábla elnökének megválasztása.
3. „Erdélynek Magyarországgal egyesítése kérdésére nézve, a közelebbi múlt országgyűlés végével, jelszen 1847-ik év Szent András hava 3-án kelt írástok nyomán, a fennálló honi törvényekhez, a három nemzet alkotmányos viszonyaihoz és a tárgy fontosságához képest komolyan tanácskozzatok.”
4. Az úrbéri viszonyok rendezése a földesuraknak járó kárpótlás mellett.
5. Tanácskozás a közterhek viseléséről.
6. A románok helyzetének rendezése úgy, hogy „Erdélynek nagy részét lakó oláhok állapota mind polgári, mind vallási jogok tekintetében, hasonló törvény által biztosításuk.”
7. Határozat a sajtószabadságról.⁷⁹

A király rendeletét saját átirásában a Gubernium május 11-én küldte szét, s felkérte a megyéket, székeket és városokat, hogy válasszák meg követeket, akiknek a kijelölt napon és helyen kötelező módon meg kell jelenniük.⁸⁰ A királyi hivatalosokról már a Teleki főkommandyó által kiadott április 11-i körirat intézkedett, amely érvényben maradt. A királyi leirat is – akár Teleki áprilisi rendelete – a rendi gyűlés összehívásáról szólt.

V. Ferdinánd tehát eldöntötte azt a több mint másfél hónap óta tartó dilemmát, hogy lesz-e vagy nem erdélyi országgyűlés. Az igenlő döntést az erdélyi magyarság megnyugvással vette tudomásul, de sem a kijelölt királyi biztos személyével, sem a proposíciók sorrendjével nem volt megelégedett. A szász vezetés újabb tanácskozásokra kényszerült, mert határozni kellett arról, hogy követet megjelennek-e az országgyűlésen, s ha igen, milyen utasításokkal lássák el őket. A románok Balázsfalván bizottságokat választottak álláspontjuk kidolgozására és annak érvényesítésére. Vegyük sorra az előbb említett kérdéseket. Látni fogjuk, hogy az országgyűlés körüli küzdelem nem ért véget a királyi dekrétum megjelenésével.

Kezdjük azzal, hogy a magyarokat meglepte s aggasztotta Puchner altábornagy kinevezése az országgyűlés királyi biztosaként. Ők mindenképp István nádort szerették volna ebben a funkcióban látni, s már áprilisban felkérték, hogy vállalja el ezt a megbízatást.⁸¹ Ennek érdekében Kolozsvár város küldöttsége kereste fel a nádort, aki azonban „Magyarország jelen nehéz körülményei miatt, az országot el nem hagyatván”, nem fogadhatta el a felkérést, azt viszont megígérte, hogy „egy nagytekintélyű és a magyar érdekeket értő magas személy” kinevezését fogja kérni a királytól.⁸² Ez meg is történt,⁸³ de nem sikerült a főhercegek közül senkit kineveztetni, s ekkor Teleki főkommandyót is ajánlotta az uralkodónak. Az udvar végül is Puchner altábornagy mellett döntött.

Puchnerrel a magyarok nem voltak jó véleménnyel, őt a bécsi udvar híu alattvalójának tartották s nem alaptalanul. Erre már az 1846-1847-es országgyűlés, valamint 1848 tavaszán tanúsított magatartása is bőven szolgáltatott okot. Kinevezését azonban tudomásul kellett venni, ezért Bethlen Jánosék legalább azt próbálták elérni, hogy a tábornagy mellé állítsanak egy olyan személyt, akinek „mind honszeretében, mind tárgyismeretében teljes bizalmat helyeztethessünk”,⁸⁴ de ez a kívánság is hiábavalónak bizonyult.

Közös törekvése volt a magyar mozgalom vezetőségének, valamint Teleki főkommandyónak a belső béke megőrzése, amely összecsomással fenyegetett. Teleki egymás után küldte

⁷⁹ MOL F 41. GP. 6866/1848.

⁸⁰ MOL F 41. GP. 6162/1848. Közlve: RevTr III. 427-428,

⁸¹ Kolozsvár tanácsa körlevélben szólította fel Erdély magyar törvényhatóságait arra, hogy kérjék István nádor kinevezését. Állami Lt. Brassó. A Magisztratus iratai. 1888/1848.

⁸² Kolozsvár jegyzőkönyvei. Történelmi Lapok, 2. évf. (1875.) 19. sz. 1135.

⁸³ István nádor a királynak. Buda, 1848. május 8. Közlve: RevTr III. 316.

⁸⁴ Id. Bethlen János és társai Batthyányhoz. Kv., dátum nélkül [május 10-15. között] MOL H 2. 1848-49-i Minisztérium Lt. Batthyány miniszterelnök iratai. 205/1848/E.

rendelkezéseit a megyei hatóságokhoz, amelyeket kérésre a különleges állapot bevezetésére is felhatalmazott a jobbágymozgalmak rendkívül heves kitöréseinek megfékezése céljából.⁸⁵

A magyarság kifejezte aggodalmát amiatt is, hogy az uralkodó megváltoztatta Teleki felterjesztését, s az erdélyi magyarságnak nem fogadta el azt a követelést, hogy az unió az országgyűlésnek első – egycsak véleménye szerint egyetlen – tárgya legyen. Bizonyos kételeyeket ébreszthetett az is, hogy a leirat szót sem ejtett a már elfogadott és király által szentesített VII. pozsonyi törvényekről.⁸⁶ Látni fogjuk, hogy az országgyűlés elutasította a király által rögzített ügyrendet.

A magyar kormány sem késett kinevezni képviselőjét Erdély országgyűlésébe. A választás báró Perényi Zsigmondra, Ugocsa megye főispánjára esett. Perényi tekintélyes személyiség volt a magyar politikai életben úgy is mint a magyar felsőház alelnöke, s úgy is mint az eddigi ellenzék közismert tagja. A Szemere Bertalan belügyminisztertől neki adott ajánlások fényt vetnek a magyar kormány elképzeléseire, erdélyi politikájára. Eszerint „a végcél minden áron egyesülni Erdélylyel (!), mert a közös fejedelem érdekén túl, hazánknak, nemzetünknek, szabadságunknak menedéke és biztosítéka az egyesülésben fekszik. Egymás nélkül nincs jövődönk, elveszett a magyar álladalom és nemzetiség, ha elég korán össze nem kapcsolódunk”.⁸⁷

A magyar minisztérium sajnálattal értesült Puchner kinevezéséről – írta Szemere –, annál inkább, mivel megkísérelte „a főhercegek egyikét” kineveztetni királyi biztosul, ami nem sikerült, de megígérte, hogy kész még további lépéseket tenni ebben az irányban.⁸⁸

Ezután tért ki a nemzetiségi kérdésre. „A nemzetiségek harcra keltek egymás ellen”, ami nem érheti felkészületlenül a magyar kormányt. Perényinek különösen figyelmébe ajánlotta a szászokat, akiket arról kellene meggyőzni, hogy „sem jogaik, sem nemzetiségük nincs veszélyeztetve az egyesülés által”. A székelyekben és a magyarokban ápolni kell az egyesülés iránt kinyilvánított lelkesedést, szem előtt tartva „a magyar haza és a magyar nemzeti létel megmentésének” szempontjait. Nincs kizárva, hogy a magyar elem „karjaira szükségünk leend mihamarabb”.

A legtöbb gondot mégis a románságra kell fordítani: „Ezt meg kell nyernünk (...). Ha még e népfajjal is küzdénünk kell, fennmaradásunk még kétségesb”. Ezért a románok jogos érdekeit ki kell elégíteni. Figyelni kell az erdélyi románoknak a román fejedelemségek iránti gravitációjára; ha Magyarországon „szabadság és jólét várokozik rájuk, felénk fordulnak, hozzánk szítanak, különben nem”. Szemere azt is figyelmébe ajánlotta Perényinek, hogy tanulmányozza az aldonai tartományokat is.⁸⁹

Az erdélyi politikusok közül Szemere Kemény Dénest említette meg mint olyan személyt, akivel hosszasan együttműködhet; az erdélyi politikus már államtitkár a magyar minisztériumban, de tagja maradt az erdélyi országgyűlésnek.⁹⁰ Szemere jól látta a nemzetiségi kérdésben feszülő ellentétet, azok megoldásának fontosságát, de a kérdés bonyolultságát, s főként a bécsi politika szerepét sem ő, sem más magyar politikus nem tudta felmérni a szeptemberi fordulatig. Tévedett a magyar politika abban is, hogy a polgári jogok és a jólét

⁸⁵ Teleki főkormányzó rendeleteit lásd RevTr III. Szerkesztette: Ștefan Pascu. Bukarest, 1982. 6., 51., 53., 91., 95.; bővebben: Trócsányi Zsolt: Az erdélyi parasztság története. 1790-1849. Budapest, 1956.

⁸⁶ Sándorffy Kamill: Erdély reformkorszakának jogtörténete. Kézirat III. 1351.

⁸⁷ Szemere Bertalan Perényi Zsigmondnak. Budapest, 1848. május 20. MOL H 2. 1848-1849-i Minisztérium Lt. 88/1848/E.

⁸⁸ Ebben az ügyben a kormány kérésére István főherceg felkereste az uralkodót, s azt is kérte, hogy őt királyi hatalommal ruházzák fel Erdélyre nézve is. Szemere Bertalan Kemény Dénesnek. Buda, 1848. május 25. MOL H 2. 1848-1849-i Minisztérium Lt. 146/1848/E.

⁸⁹ A csángókról is szerezzen információkat, akiket a bánáti kincstári pusztákon lehetne letelepíteni.

⁹⁰ Deák 94.

kilatásai többet jelentenek a nemzetiségek gondolkodásában, mint az önálló nemzeti közösségi lét biztosítása. Ez világosan kiderült a szászok és a románok álláspontjából.

A szász *Egyetem* május 21-én tárgyalta meg a királyi proposíciók megérkezésével keletkezett új helyzetet. Az értekezlettről Puchnerhez, a leendő országgyűlés királyi biztosához küldött közlemény főként az unió kérdésével foglalkozik, s mintha a szászok fenntartásait s ellenérzését növelte volna, hogy az unió a proposícióknak csak a harmadik helyén állt.⁹¹ A szász *Egyetem* átirata megismételte a már korábban elhangzott fenntartásokat, sőt az uniót végveszélynek nyilvánította a szász autonómia számára. Egy olyan országgal való egyesülés, mint Magyarország, ahol forradalom van, s amely máris megtagadta, hogy az osztrák államadóságból részt vállaljon, s Itáliából visszarendeli a magyar egységeket – azért is veszélyes, mert a fenti jelek szerint „egy monarchiától független magyar királyság” fanatikusai mindent képesek elkövetni céljuk érdekében. A szász vezetőség szerint aggodalomra ad okot az is, hogy a tanácskozás helyéül kijelölt Kolozsvár nem megfelelő, ott a szász követeket terrorizálhatják. Mindezeket figyelembe véve a szász *Egyetem* úgy látja, hogy nem lesz módjában követeket küldeni a diétára. Kéri a királyi biztost, hasson oda, hogy az egyesülés kérdését vegyék le az országgyűlés napirendjéről, s Erdély maradjon független állam, mint volt eddig. Az országgyűlés helyéül pedig más települést jelöljenek ki Kolozsvár helyett: lehet az Gyulafehérvár vagy Fogaras.⁹² Ugyanaznap Franz Salmen szász ispán a nagyszcebeni tanácshoz intézett átiratában az uniót elutasító nézeteit hangoztatva kéri, tárgyalják meg ezt a kérdést.⁹³

Szebenszék a május 23-i ülésén kitartott az *Universitas* ajánlása mellett, s megszavazta, hogy nem küld követeket Kolozsvárra; a szászok egységes állásfoglalása azonban az országgyűlést megelőző napokban megtört, mert több más szék a követküldés mellett szavazott.

Brassó május 25-én választott, s követei számára az ajánlásokat is megfogalmazta. A követeknek az 1791. évi határozatokhoz kellett tartaniuk magukat, vagyis a királyi proposíciók szerint kellett eljárniuk. Az unió kérdésében a következő feltételeket írták elő: az uniótörvényt még az általános gyűlés előtt ismertetni kell, hogy az előzetes tanácskozáson a követek kialakíthassák véleményüket. Az unióra akkor szavazhatnak igennel, ha az állam szerződést köt a szászokkal a monarchia változatlan formában való fenntartásáról a *Pragmatica Sanctio* szerint, s garantálja szász *Egyetem* fenntartását a jelenlegi formában, továbbá a szászok német etnikumuk megőrzését, a német nyelv használatát az *Universitas* politikai és jogi intézményeiben, a királlyal való kapcsolattartásban s más törvényhatóságokhoz intézendő irataikban. Követelésük volt az is, hogy a szász municipalitás fennmaradjon (a *Diploma Leopoldinum* alapján), és a szász székek is változatlan formában működjenek tovább.

Amennyiben a rendek nem teljesítik teljes mértékben az említett feltételeket, vagyis feltételek nélkül uniót szeretnének létrehozni, a szász nemzet kategorikusan ellentmond. Ha azonban a szász székek és kerületek küldötteinek többsége mégis másként határoz, Brassó követei is ahhoz igazodnak.

A többi pontokat illetően a követek a királyi proposíciók mellett foglaltak állást.⁹⁴

Brassó tehát a régi szász *Egyetemet* változatlan formában fenn szeretne volna tartani, de a polgári átalakulás más kérdéseivel egyetértett.

Szegsvár ajánlásai annyiban tértek el a brassóiakétól, hogy az *Universitas* megőrzésének követelését nem kötötték a korábbi privilégiumokhoz, de czentúl a teljes szász öngazgatás elismerését várták mind az erdélyi országgyűléstől, mind a magyar parlamenttől. A segsvári ajánlás elismerte, hogy a szász *Egyetem* átszervezésre szorul az új idők szellemé szerint, de

⁹¹ „Der wichtigste, zugleich aber auch bedenklichste von allen dem vorstehenden Landtage zur Verhandlung in dem K. Rescripte als dritte Vorlage erscheinenden Union Siebenbürgens mit Ungarn.” Állami Lt. Brassó. Kóhalomszék Lt. 849/1848.

⁹² Állami Lt. Brassó. Kóhalomszék Lt. 849/1848.

⁹³ Állami Lt. Nagyszceben. A szcebeni tanács iratai. 1792/1848. Közölve: RevTr IV. 324-327.

⁹⁴ Siebenbürger Wochenblatt, 1848. május 25. 42. sz. Közölve: RevTr IV. 542-546.

azt teljesen belső ügynek nyilvánította. Az egyes székceket is teljes belső autonómia illeti meg, természetesen a szabad tiszttségviselő-választást is ideértve. Mind a belső, mind a külső ügyekben megmarad a német nyelvű ügyintézés, a magyar vagy román felek saját nyelvükön is érintkezhetnek a szász törvényhatóságokkal. Az egyházakat és az egyházi oktatást teljes szabadság illeti meg. Segesvárszék előírta a románok negyedik nemzetként való elismerését a többi nemzetekkel a teljes jogegyenlőség elve szerint.⁹⁵

Mivel a szász székek többsége a követküldés mellett döntött, végül az unióellenes mozgalom központja, Szebenszék is megváltoztatta korábbi határozatát s 27-én megválasztotta követeit. Ezek számára előírta, hogy amennyiben a románok kérni fogják az országgyűlést, hogy ismerjék el őket Erdély rendi nemzetévé,⁹⁶ teljes erővel támogassák annak elfogadását. Kötelezték továbbá a szék követeit, hogy a diéta megnyitását megelőző szász nemzeti gyűlésben úgy működjenek, hogy a királyi proposíciók harmadik pontjában szereplő uniót utasítsák el; ha az uniót mégis kinyilvánítják, a követek tiltakozzanak. A határozatot Daniel Ziegler, Nagyszeben polgármestere közölte a szék magisztrátusával.⁹⁷

Szebenszék tehát hajthatatlanul ragaszkodott eddigi állásfoglalásához: az uniót semmi képpen sem ismeri el, s ezzel a követeinck, Konrad Schmidtnak és Joseph Schneidernek a kezét alighanem a legerősebben megkötötte: az unióra csak nemet mondhattak, holott a székek többsége nem utasította el a feltételes uniót. A választások feszült légkörben zajlottak ugyan, és sokáig kétséges volt a szászok jelenléte, végül is követek elindultak Erdély fővárosa, Kolozsvár felé.

Ami a román vezetők állásfoglalását illeti, vissza kell térnünk a Balázsfalván tartott Nemzeti Gyűléshez. Az előzőekben részletesen szoltunk arról, hogy Barnuțiu a május 14-i beszédekben az uniót elvetette, mégis a 16-án elfogadott programba az került be, hogy az országgyűlés ne vitassa meg ezt a kérdést, „míg a román nemzet nem lesz mint alkotmányos nemzet tanácskozási és elhatározási szavazattal az országgyűlésen képviseltetve, ellenkező esetben, ha csakugyan Erdély országgyűlése az unió tárgyalásában nálunk nélkül (*de nobis sine nobis*) beléricszkednék, akkor az oláh nemzet ünnepélyes óvást teszi”.⁹⁸

Victor Chereșteșiu a balázsfalvi gyűlésről írott monográfiája szerint a 16. pont sok vitát váltott ki. Az unióbarát románok enyhíteni szerették volna a szöveget, amennyiben a „tiltakozás” kifejezést „ellenzés”-re cserélték volna fel, de próbálkozásuk sikertelen maradt.⁹⁹

Ugyanaznap két küldöttséget választottak, hogy az egyik a kolozsvári országgyűlésnek, a másik a „császárnak” adja át a román nemzet 16 pontos kérését. A Kolozsvárra indítandó 100 tagú küldöttség élére a közismerten unióbarát Ioan Lemeni görög katolikus, a 30 tagú bécsi küldöttség vezetésére pedig Andrei Șaguna ortodox püspököt nevezték ki, aki a bécsi orientáció híve volt, de még nem tagadta meg az együttműködést a magyar mozgalom vezetőivel.

Kolozsvár készült fogadni a követeket és a nagyszámú vendéget. Mivel a szász *Egyetem* nemcsak Erdélyben, hanem Bécsben is azt terjesztette, hogy ez a város nem nyújt kellő biztonságot az országos gyűlés békés lebonyolításához, a helyi szervezők igyekeztek visszafogni a város polgárságának túlzott készülődését. Id. Bethlen János különösen az ifjúság csetlekes túlkapásai miatt fejezte ki aggodalmát Wesselényinek. Ennek elkerülésére a mérsékeltabb temperamentumú ifjakat szerette volna az ifjúság élére állítani, hogy igyekezzenek a többsé-

⁹⁵ Állami Lt. Brassó. A segesvári magisztrátus Lt. Jegyzőkönyvek. 81/1848. 133-137.

⁹⁶ „Zu ciner ständischen Nation zu erheben.”

⁹⁷ Állami Lt. Nagyszeben. A szebeni magisztrátus iratai. 1908/1848.

⁹⁸ Kőváry 23. Újabb: „Hírünk, nevünk virágozni fog.” 1848-49 dokumentumaiból. Összeállította: Szilágyi N. Zsuzsa. Kv., 1998. 68.

⁹⁹ Chereșteșiu 492.

get „józanul” vezetni.¹⁰⁰ Bethlen nem is annyira a kolozsváriaktól tartott, mert a kollégium ifjait már hazabocsátották, hanem a Pestről jövőktől, Szász Károly ugyanis azt a hírt hozta, hogy „Vasvári vezérlete alatt 500 fegyveres ifjú indult el gyalog, a mi országgyűlésünkre menendő”.¹⁰¹

Kolozsvár vezetősége sietett megnyugtatni az illetékes fórumokat, így a bécsi udvart is: Kolozsvárt semmiféle rendzavarás nem történt, s a város csak az országgyűlés előkészítésével foglalkozik.¹⁰² Az előkészületekhez tartozott az a nem éppen érdektelen epizód, amelyről a tanács és Teleki kormányzó közti átiratváltás tanúskodik. Eszerint a tanács szívesen bocsátja az országgyűlés rendelkezésére a szokásos Redout-termet, de szerinte a nagy érdeklődésre való tekintettel alkalmasabb lenne az unitárius templom. A főkormányzó azonban nem akart túl sok érdeklődőt, s azt válaszolta a tanácsnak, hogy „az országgyűlés tagjai valamint eddig, úgy jelenleg is a városi Redout (!) teremben megférvén, a hallgatóságra csak annyiban lehet terjeszkedni, és lehet tekintettel lenni, amennyiben azt a helyzet megengedi”.¹⁰³ Maradt tehát a Redout, amelyet az alkalomhoz illően előkészítettek. A követek és a vendégek elszállásolása sem okozott zavart, s így május 26-ától már fennakadás nélkül elfoglalta mindenki a szállását.

A nagyszámú román küldöttség 27-én érkezett meg, s Bariț már a következő napon beszámolt a Komitécnak a kolozsvári helyzetről. A magyarok közt nagy a lelkesedés – írta. Néhány zászlón látta az „unió vagy halál”, vagy „le az unió ellenségeivel” feliratot. Még Magyarországról kevesen érkeztek meg, de az a mintegy 30 személy, aki a Biasini szállóban van, kardosan jár-kel. A román küldöttség tagjai este nemigen hagyják el a szállót.¹⁰⁴

Bariț nem túlzott, amit írt, az az *Erdélyi Híradó* 1848. május 28-29-i riportjában is olvasható: „Alig lehet városunkra ismerni. Mindenütt zaj, élénkség, zászló, kokárda, kardcsörtetés. Tömérdék nép és kardos fiatalság lepi el az utcákat s kíséri a tisztelgő követeket; olykor-olykor egy-egy éljen tör ki, majd zúgás hallszik, és unió, mindenütt unió”.¹⁰⁵ A riport beszámolt a magyarországi vendégek érkezéséről, a fiatalság gyűléseiről, Wesselényi köszöntéséről. „Zaj, viták, tisztelgések, confrontációk és jóslatok közt telt el a vasárnap”, azaz május 28-a. Jósika Miklós a Kemény Zsigmondnak küldött nyílt levelében írta, hogy Kolozsvár olyan, mint egy ünnepiesen feldíszített hajó.¹⁰⁶

Mai szemmel úgy látjuk: az lett volna furcsa, ha nem így történik: Erdély magyarsága hatalmas reményeket fűzött a rövidesen megnyitandó országgyűléshez s az azon létesítendő unióhoz. A történeti Magyarország újjászülését várta, a maga jövőjének biztosítását.

A zajos buzgóságot azonban nem mindenki értelmezte egyformán: a szászok később gyakran hivatkoztak arra, hogy követek a kolozsvári hangulat kényszere alatt cselekedtek, s a román történetírásba is ez az értékelés került be a kolozsvári országgyűlés uniótörvényével kapcsolatban. Azonban *az országgyűlés történeti forrásai egyetlen olyan esetről sem tudnak, hogy valakinek vagy valakiknek bántódása esett volna*. A külsődleges események nem gyakoroltak döntő befolyást az országgyűlésre, nem kérdőjelezték meg az esemény törvényességét. Ez mégsem jelenti azt, hogy az ünnepélyesség, a túlfűtöttség egyáltalán nem hatott volna

¹⁰⁰ Id. Bethlen János és társai Batthyány Lajosnak. Kv., dátum nélkül [1848. május 10-15. között], MOL H 2. 1848-49-i Minisztérium Lt. Batthyány miniszterelnök iratai. 205/1848/E.

¹⁰¹ „Ezek a mi itteni ifjainkkal fraternizálván, előre látható, hogy az összes ifjúság közt licitatio lesz az iránt, hogy melyik kövessen el nagyobb extravagantiát.” Deák 82.

¹⁰² A kolozsvári tanács báró Apor Lázár kancellárnak. Kv., 1848. május 26. MOL F 37. GPr 1342/1848/E.

¹⁰³ Teleki József a kolozsvári tanácsnak. Kv., 1848. május 14. MOL F 37. GPr 1188/1848/E.

¹⁰⁴ George Bariț a Komitécnak. Kv., 1848. május 28. Állami Lt. Kv. 1848-as dokumentumok. 412/1-1848.

¹⁰⁵ EH 1848. május 30.

¹⁰⁶ PH 1848. június 7.

a törvényhozókra. De ez a kérdés inkább tartozik a lélektanra, mint a történettudományra.

Május 26-án, majd 28-án, az országgyűlés megnyitását megelőző napon már az előzetes tanácskozások is megkezdődtek, amelyek a törvények előkészítésében meghatározó jellegűeknek bizonyultak.

A rendek külön „nemzeti gyűlés” bevett szokás volt az országgyűléseken, czecken általában a teljes ülésben követendő elveket szokták elfogadni. 1848-ban a magyar és a székely rendek május 26-i és 28-i ülésén ennél jóval több történt. Például az, hogy 26-án id. Bethlen János elnökletével előkészítő bizottságot alakítottak, amely megtárgyalta az országgyűlés tárgysorozatát. Kemény Dénes 28-án felolvasta a királyi előterjesztéseket. Wesselényi Miklós – akinek megjelenését éljenzéssel köszöntötték a jelenlevők – a három első pontról nyilatkozva kijelentette: csak „tollhibának” tartja, hogy az unió ügye nem az első helyen szerepel, hiszen, ha az uniót elfogadják, sem kancellárra, sem táblai elnökre nem lesz szükség.¹⁰⁷ Tehát az első tárgy az unió – jelentette ki Wesselényi majd rövid beszédet mondott az unió jelentőségéről, hangsúlyozva, hogy „bűnszülte keserű csapás választotta el Erdélyt Magyarhontól.” Az elválás következtében meggyengült mindkét fél, s amint fejlődött a polgári élet, egyre növekedett azok száma, akik az egyesülést óhajtották, bár voltak ellenzői is. „Ámde a két elem küzdése közt tisztult az eszme, s hovatovább izmosult az unió ügye.” Végre a legújabb csemények hatására Magyarország megalkotta a VII. törvénycikket. A mostani országgyűlés kérdése, hogy elfogadják-e a VII. törvénycikket vagy sem. (Felkiáltások: „elfogadjuk”, Wesselényi is úgy vélte, hogy „elfogadjuk”. Ő bízott abban, hogy a király megerősíti majd az unióra felterjesztendő törvényjavaslatot.)

Ezután Kemény Dénes felolvasta az egyesülésről szóló pozsonyi törvénycikket. A vita során kiderült, hogy a vonatkozó paragrafus helytelenül állapított meg Erdélynek 69 helyet a magyar népképviselői országgyűlésben, mert két várost: Szamosújvárt és Erzsébetvárost nem vették tekintetbe. Ezért kérték, hogy 73-ra módosítsák az erdélyi képviselők számát. Vita keletkezett a leendő választójogi törvényről is. Szász Károly azt javasolta, hogy a közös magyarországi országgyűlésre ne „aristocraticus modorban válasszanak”, hanem népképviselői alapján. A javaslatot elfogadták. Megegyeztek abban is, hogy Erdélyben ne a földbirtokok legyen a választójogi cenzus mértéke, hanem a fizetett adó.¹⁰⁸

A szász képviselők 28-án nem tartottak gyűlést, viszont a román küldöttség igen élénk tevékenységet fejtett ki. 28-án Lemeni püspök elnökletével ülészek, s ott Bariț beszámolója szerint komoly vita keletkezett. Egyesek azt kezdték: miért nem jött Kolozsvárra a Komité maga, hogy az itt felmerülő kérdéseket nyomban meg lehessen oldani. Aztán udvariassági látogatást tettek a királyi biztosnál, Teleki főkormányzónál és az országgyűlés elnökénél, báró Kemény Ferencnél, akinek átadták a románok balázsfalvi petícióját. Puchner kedvesen fogadta a román küldöttséget, Teleki szemrehányást tett a balázsfalvi gyűlés miatt, mert onnan a nép hamis információkkal tért haza, amelyeknek a következményeit nagyrészt csak erőszakkal lehet elnyomni. Kemény Ferenc szerint a rendekben megvan a jóindulat, hogy a románoknak megadják az általuk kért jogokat, de – jegyzi meg Bariț – a „nemzetiségéről” nem szólt semmit. Délután ismét ülészek, s ott erősen bírálták a Komité; kétségbe vonták azt, hogy joga lett volna rendelkezéseket adni annak a 100 fős bizottságnak, amelyet Balázsfalván a nagygyűlés választott meg. Sokan kérték, hogy szerkesszenek még egy beadványt, amely „csak a szászok ellen” szólna. Bariț megígérte a Komiténak, hogy ő tartani fogja magát az utasításokhoz, de közvetíteni is próbál a felek közt, mert különben a szakadás elkerülhetetlen.

Bariț levele új megvilágításba helyezi a román küldöttség magatartását. Először is kiderül, hogy a Komité merev álláspontjával (a negyedik nemzet elismerése nélkül nem tár-

¹⁰⁷ PH 1848. június 4.

¹⁰⁸ Ellenőr, 1848. május 30.; PH 1848. június 4.

gyalhat senki a magyarokkal) korántsem értett egyet a bizottság minden tagja: ugyanis amikor a bizottságban felolvasták az „instrukciókat”, s esküre szólították azokat, akik Balázsfalván nem esküdtek fel,¹⁰⁹ az illetők hallgattak. Egyesek a románok gyűlésén magyar kokárdával jelentek meg.¹¹⁰ Ezek kétségtől hívei voltak Erdély s Magyarország egyesülésének.

Erdély felfokozott érdeklődéssel várta az országgyűlés megnyitását, amire május 29-én került sor.

---

¹⁰⁹ Talán mert nem voltak jelen?

¹¹⁰ George Bariț a Komiténak. Kv., 1848. május 28. Állami Lt. Kv. 1848-as dokumentumok 412/1-1848.